

Honours Programma Gymnasia: een programma met impact

José van Zwieten en Yvonne Lommen (SHZG)

Elanor Kamans (Lector Talentontwikkeling, Hanzehogeschool Groningen)

Februari 2024

Het Honours Programma Gymnasia heeft zich in tien jaar ontwikkeld tot een programma waarin leerlingen en begeleiders van 30 verschillende scholen leren en plezier hebben. Impactonderzoek laat zien dat beide groepen persoonlijke groei ervaren door hun deelname aan HPG. De geboden ruimte, onderlinge verbondenheid én de onzekerheid die kenmerkend zijn voor het programma blijken hierin belangrijke succesfactoren.

INLEIDING

Al ruim tien jaar draait op de zelfstandige gymnasia het Honours Programma Gymnasia, kortweg het HPG. De Stichting Het Zelfstandig Gymnasium (SHZG) is met dit programma gestart om vrije ruimte te bieden aan leerlingen die iets extra's aankunnen en om persoonlijke groei te stimuleren. Deze leerlingen krijgen de kans een deel van hun lestijd in te vullen met een eigen project. Het HPG is ook voor de gymnasia een ontwikkelproject: hoe kunnen we samen vormgeven aan ontwikkelingsgericht en uitdagend onderwijs? In het HPG werkt een leerling vanaf klas 4 zelfstandig aan een zelfgekozen project en zet bewust stappen op een zestal competenties:

- creëren
- onderzoeken & kennis vergaren
- communiceren
- samenwerken & leidinggeven
- reflecteren
- zelf te kiezen 'vrije' competenties

Ook reflecteert de leerling gedurende het HPG op de persoonlijke ontwikkeling.

ENKELE VOORBEELDEN VAN PROJECTEN

- Componeren van een opera
- Oprichten van een eigen skate-kledingmerk
- Onderzoek naar en docenttraining over onzekerheid bij leerlingen
- Start van een uitzendbureau voor scholieren
- Organiseren van een Blind-run
- Schrijven van een sciencefiction roman
- Onderzoek naar beleggingsvormen en ontwikkeling cursus beleggen voor scholieren

De leerling rondt het traject af met een portfolio en met een gesprek met twee HPG-begeleiders van een

andere school. De scholen ontwikkelen gezamenlijk binnen een landelijk netwerk de invulling van het HPG. De SHZG coördineert het geheel.

Uit de gesprekken met leerlingen en begeleiders ontstond al een beeld van de ervaringen met het HPG. De reacties waren door de bank genomen enthousiast en positief. Toch leefde de behoefte om deze waarnemingen steviger te onderbouwen. Klopt onze intuïtie? Komt hetgeen we terug horen van sommigen overeen met beleving van een grotere groep deelnemers? Daarnaast hoopten we door middel van een onderzoek nieuwe kennis te ontwikkelen om het HPG verder te verbeteren, om onze kennis deelbaar te maken voor anderen en om scholen te motiveren mee te (blijven) doen aan HPG.

In samenwerking met het lectoraat Talentontwikkeling in Hoger Onderwijs en Samenleving van de Hanze Hogeschool Groningen is ervoor gekozen om een impactonderzoek te starten onder HPG-leerlingen en onder hun begeleiders.

AANPAK

De impact van het HPG hebben we bij zowel leerlingen als begeleiders onderzocht volgens stappen van de Succes Case Method van Brinkerhoff (2003). Deze aanpak bestaat uit een aantal stappen om zicht te krijgen op de opbrengsten en succesfactoren van een leertraject. De aanpak is praktisch en waardierend, en sluit daarmee goed aan bij de werkwijze binnen de SHZG en de wensen met dit onderzoek. De wijze waarop wij invulling hebben gegeven aan deze aanpak wordt toegelicht op pagina 7.

Het HPG heeft me meer geleerd over wie ik zelf ben.

WAT IS DE IMPACT OP LEERLINGEN?

De belangrijkste impact van het HPG is volgens de leerlingen hun **persoonlijke groei**. Ze geven aan meer zelfvertrouwen te hebben gekregen, bijvoorbeeld doordat ze contact met anderen hebben durven leggen. Naast zelfvertrouwen levert dit ook durf voor de toekomst op: HPG bracht best onzekerheid met zich mee en ze hebben het toch volbracht. Dit geeft vertrouwen om ook in hun vervolgopleiding onbekende projecten, mensen of organisaties op te durven zoeken.

ENKELE CIJFERS

91% van de leerlingen geeft aan door HPG meer vertrouwen te hebben gekregen om onbekende uitdagingen tot een goed einde te brengen.

91% van de leerlingen heeft door HPG meer zicht gekregen op de eigen kwaliteiten.

83% van de leerlingen heeft tijdens het HPG flow ervaren.

98% van de leerlingen heeft plezier gehad in het werken aan het HPG project.

71% van de leerlingen heeft door het HPG in enige mate geleerd om zichzelf in actie te krijgen.

Op het terrein van leervaardigheden zeggen leerlingen meer **waardering** te hebben gekregen voor **feedback** van anderen, omdat dit bijdraagt aan het leren én dat ze anderen meer zijn gaan betrekken bij hun leerproces. In dit licht is het niet vreemd dat de meeste leerlingen **'reflectie'** benoemen als de competentie die ze het sterkst ontwikkeld hebben.

Ook geven de leerlingen aan meer **zicht** te hebben gekregen **op eigen interesses**. HPG heeft sommigen dan ook beïnvloed in hun studiekeuze. Voor veel leerlingen heeft de deelname aan HPG veel persoonlijk **plezier en waardering** opgeleverd. Zij hebben **'flow'** ervaren en hebben zich gewaardeerd gevoeld door bijvoorbeeld medewerkers van school.

HPG heeft daarentegen weinig invloed op de schoolmotivatie. Onze verwachting was dat leerlingen door het HPG ook meer plezier aan schoolse taken zouden gaan beleven, maar dat is uit het onderzoek niet gebleken.

Ik heb mijn perfectionisme meer aan de kant kunnen leggen wanneer nodig.

Werkzame elementen en verbeterkansen

volgens leerlingen

De leerlingendag wordt vaak genoemd als belangrijk moment in het HPG-traject. Het contact met andere HPG-leerlingen van andere scholen ervaren leerlingen als heel belangrijk: het geeft ze inspiratie en motivatie voor hun eigen project. Ook de uitwisseling met HPG-leerlingen op de eigen school, zowel binnen het eigen leerjaar als gezamenlijk met HPG-ers uit een andere jaarlaag, vinden leerlingen plezierig en zinvol.

Leerlingen waarderen de coachende aanpak van begeleiders. Ze vinden het prettig om regelmatig dit type gesprekken te hebben: na een gesprek hebben ze weer meer motivatie en ideeën om verder te gaan met hun HPG. De HPG-afronding (portfolio én gesprek) levert leerlingen extra inzicht in hun groei op en geeft een gevoel van trots en waardering.

Het open karakter van HPG wordt gezien als prettig én leerzaam. Er is geen vastomlijnd kader voor project, dus leerlingen moeten leren omgaan met een bepaalde onzekerheid en met een open aanpak. Dit geeft ook een mate van vrijheid. De vrijstelling van lessen hierbij geeft leerlingen nog meer de mogelijkheid om eigen keuzes te maken.

Leerlingen kaarten ook enkele verbeterpunten aan. Op het terrein van de begeleiding vinden leerlingen regelmatig contact gedurende het gehele traject essentieel. Dit blijkt niet bij iedereen regelmatig genoeg plaats te vinden. Ook zouden sommige leerlingen meer duidelijkheid willen in de uitleg over HPG, zowel over inhoud als over verwachtingen. Een duidelijker voorlichting voor ouders behoort ook tot de wensen.

De jaarlijkse HPG-dag straalt zo veel positiviteit uit, doordat iedereen de kans krijgt om te vertellen over zijn/haar (HPG-)passie.

WAT IS DE IMPACT OP BEGELEIDERS?

De uitkomsten van de vragenlijst en interviews laten zien dat het HPG positieve impact heeft op de **coachingsvaardigheden, persoonlijke groei** en het **werkplezier** van begeleiders. In hun gesprekken met leerlingen hebben zij ervaren dat ze door coachend te begeleiden meer zelfsturing en zelfkennis bij leerlingen stimuleren. De **waarderende, procesgerichte aanpak** is door het HPG diepgeworteld bij begeleiders. Daarnaast zijn begeleiders zich dankzij het HPG bewuster van hun **eigen opvattingen over onderwijs** en kunnen zij deze beter in de praktijk brengen.

ENKELE CIJFERS

In de vragenlijst geeft **60%** van de begeleiders aan door het HPG te hebben leren werken volgens het waarderend perspectief.

42% geeft aan zichzelf beter te hebben leren kennen als docent.

40% stapt vaker uit zijn of haar comfortzone.

44% heeft dankzij het HPG meer werkplezier dan voorheen.

Het HPG geeft mij de gelegenheid om mijn ideeën over onderwijs beter te integreren in het bestaande onderwijs en hier gesprekken over te voeren met collega's.

Je leert vragen stellen in plaats van antwoorden geven.

Werkzame elementen en verbeterkansen

volgens begeleiders

Begeleiders geven aan dat het vrije karakter van het programma bijdraagt aan het effect van het HPG, dit zorgt ervoor dat zij kunnen experimenteren en ook fouten mogen maken en leren. De landelijke trainings- en uitwisselingsbijeenkomsten helpen hen hun gespreksvaardigheden te ontwikkelen. Ook zijn dit gelegenheden waar zij gelijkgestemden én andersdenkenden ontmoeten waarmee hun eigen visie op onderwijs delen en verder ontwikkelen. Verder dragen de intensieve en positieve contacten die zij met leerlingen in het HPG hebben bij aan hun werkplezier en persoonlijke ontwikkeling. In deze gesprekken ervaren zij een sterke verbinding met hun leerlingen en leren zij ook zichzelf beter kennen.

Begeleiders willen zich blijven ontwikkelen en laten inspireren tijdens bijeenkomsten van SHZG. Daarnaast willen ze hun opgedane kennis en ideeën vanuit het HPG meer inzetten binnen hun eigen school. Om dit te bewerkstelligen willen ze de positie van het HPG binnen hun school meer verstevigen en onderdelen van het HPG verder integreren in het reguliere onderwijs. Dit blijkt niet altijd makkelijk te zijn door beperkingen in hun schoolpraktijk of in enkele gevallen door negatieve opvattingen van collega's over HPG. Desondanks zijn er vanuit HPG ook al verschillende initiatieven voor junior-HPG ontstaan en zien begeleiders het HPG als onderwijsvorm die breed toegankelijk zou moeten zijn en zelfs potentieel onderscheidend kan zijn voor de gymnasia. Het HPG zou wat hen betreft dan ook wel meer zichtbaar gemaakt mogen zijn binnen de school.

Naast deze wens tot verbreding zijn er ook enkele begeleiders die zouden willen dat er binnen HPG nog nadrukkelijker aandacht is voor leerlingen met hoogbegaafdheidsproblematiek. Het programma kan voor deze doelgroep een grote bijdrage leveren aan hun ontwikkeling, maar dit zou nog wel extra expertise en wellicht ook specialisatie binnen het HPG vragen.

WAT IS DE IMPACT OP HET NETWERK?

Binnen de SHZG zien we ook nog andere belangrijke opbrengsten van het HPG: een versterking van het *netwerk* en het gezamenlijk ontwikkelen van een *lerende houding*.

Het HPG-netwerk startte met 6 scholen en bestaat inmiddels uit circa 30 scholen die elkaar ontmoeten en de SHZG kennen en weten te vinden. De bekendheid binnen scholen van de SHZG als positief netwerk is daarmee vergroot.

De lerende houding (ook wel 'eeuwigdurende pilot' genoemd) vormt een belangrijke kern van het HPG. Zowel voor leerlingen, begeleiders, scholen als de SHZG geldt steeds: we maken expliciet wat we willen bereiken, we zoeken met elkaar naar mogelijkheden hiervoor, proberen uit en reflecteren vervolgens gezamenlijk: werkt dit goed? Past dit bij onze bedoeling met HPG? Vaak is het antwoord 'ja' en gaan we verder, maar juist ook in de momenten waarop we met elkaar voelden niet op de goede weg te zijn, hebben we geleerd om daarvoor open te staan en nieuwe manieren uit te proberen zonder zaken al te veel in vaste criteria te willen gieten.

Deze ruimte vormt de identiteit van HPG, maar is ook spannend: want als je nog lerend ben, weet je niet exact waar je uitkomt en of je het goede doet. Dat leren accepteren en waarderen is voor alle betrokkenen misschien wel de grootste opbrengst van het programma.

WERKWIJZE IMPACTONDERZOEK HPG

In eerste instantie hebben we de beoogde impact in kaart gebracht in een focusgroepgesprek met de HPG-organisatie en enkele scholen.

Voor leerlingen is dit:

- Persoonlijke groei (zelfvertrouwen en zelfinzicht)
- Leervaardigheden (leerdoelen bepalen, anderen betrekken en zichzelf activeren)
- Motivatie en waardering (motivatie voor school, flow en plezier in HPG en waardering voor activiteiten en persoon)
- Groei in competenties (creëren, onderzoeken & kennis vergaderen, communiceren, samenwerken & leidinggeven, reflecteren)
- Verdieping in project (ontwikkeling kennis & vaardigheden en plezier in verdieping)

Voor begeleiders is dit:

- Ruimte om te experimenteren
- Verbeterde coachingsvaardigheden
- Werken volgens waarderend perspectief
- Persoonlijke groei
- Werkplezier

Deze beoogde impact is vervolgens uitgewerkt in vragenlijsten voor leerlingen en begeleiders waarin deze is geconcretiseerd in stellingen per aspect van de beoogde impact.

Bijvoorbeeld:

'Door HPG heb ik meer vertrouwen onbekende uitdagingen tot een goed einde te kunnen brengen.'

(impact bij leerlingen op persoonlijke groei)

'Ik reflecteer samen op successen om te ontdekken wat werkt.'

(impact bij begeleiders op waarderend perspectief)

José van Zwieten (l) en Yvonne Lommen

Deze leerlingenvragenlijst is verspreid onder zesdeklassers vlak na de HPG-afroding, in 2021 en in 2022. Op die manier konden leerlingen de ervaringen met het gehele HPG-traject meenemen in hun antwoorden. 53 leerlingen hebben de vragenlijst ingevuld. De vragenlijst voor begeleiders is halverwege het schooljaar 2021-2022 verspreid en ingevuld door 42 begeleiders.

Aanvullend zijn er online interviews gehouden met 11 leerlingen en met 9 begeleiders, om meer zicht te krijgen op werkzame elementen van het HPG bij het realiseren van de beoogde impact. Bij leerlingen hebben we onder meer gevraagd naar sleutelmomenten in hun HPG-traject en naar hun ervaringen met de begeleider. Bij begeleiders naar hun motieven om HPG-begeleider te zijn en naar mogelijkheden om de impact te vergroten.

Stichting Het Zelfstandig Gymnasium (SHZG)

Thorbeckeplein 1

3818 JL Amersfoort

info@gymnasia.nl

www.gymnasia.nl

hpg.gymnasia.nl

